

KORPÁS ÁRPÁD

POZSONYI KIFLI – AZ ENNIVALÓ TÖRTÉNELEM

... sok-sok szál fűzi egymáshoz Pozsonyt és Kolozsvárt, miként a város természetesen más erdélyi és partiumi településekhez is kötődik. A kapcsolódási pontok és a párhuzamok felfedése, számbavétele és bemutatása közös feladatunk.

Hogyan mutassuk be Pozsony múltját és a város magyar vonatkozásait? Lassanként egy évtizede erre a kérdésre ad válaszokat a Pozsonyi Kifli Polgári Társulás egyre bővülő tevékenységével.

Teszi ezt olyan, alig félmillió városban, ahol a 2011-es népszámlálás alapján a helyi illetőségű lakosság mindössze 3,4 százaléka (körülbelül 14 ezer fő) volt magyar nemzetiségű. És bár Pozsony az 5,5 milliós ország 8,5 százalékát adó, 458 ezer lelkes szlovákiai magyarság közéleti-politikai és egyik legfőbb kulturális központja, civil szervezetünknek a városbéli magyarok viszonylag kis aránya miatt nemcsak a magyarokat, hanem a szlovák többséget is hatékonyan kell megszólítania. Szintúgy erre kötelez bennünket a többnyelvűség hagyománya és a tolerancia. Több mint 200 tagunk java része szlovák nemzetiségű, bár nagyon sok helyi és környékbeli magyar is csatlakozott. Más dél-szlovákiai magyarlakta régiókból és a Kárpát-medence egyes vidékeiről számosan támogatják, kísérik figyelemmel a Pozsonyi Kifli Polgári Társulás munkáját.

A társulást 2010 decemberében alapította néhány Pozsonyban élő szlovákiai magyar értelmiségi. A szervezet elnöke Boleman Éva, alelnökei Ján Vyhnánek és Korpás Árpád, egyik alapítója és a www.pozsonyikifli.sk portál főszerkesztője ifj. Papp Sándor.

Civil kezdeményezésünk névadója Pozsony egyik legismertebb gasztronómiai különlegessé-

ge, a tulajdonképpen a bejgliből kialakult, mákkal vagy dióval töltött világhírű péksütemény, amelyet – írásos dokumentumokkal is bizonyíthatóan – a 16. század végétől sütöttek-sütnek a városban. Szlogenünk: Pozsonyi Kifli – az ennivaló történelem.

Társulásunk feladatai közt szerepel a jelenlegi szlovák fővárosban – a Magyar Királyság egykori fő-, országgyűlési és koronázóvárosában – élő nemzetiségek kulturális tevékenységének támogatása, Pozsony épített és szellemi örökségének, kortárs művészeti-kulturális életének bemutatása, az egészséges lokálpatriotizmus erősítése és a város népszerűsítése.

A szervezet továbbá egy internetes portál üzemeltetője és tulajdonosa. Az ifj. Papp Sándor főszerkesztő irányításával működő www.pozsonyikifli.sk és annak szlovák megfelelője, a www.bratislavskerozky.sk olyan várostörténeti írásokat, képanyagot és adatbázist tartalmaz, amelyeknek köszönhetően a hasonló pozsonyi kezdeményezések közül – a szlovák nyelvűeket is beleértve – a legnépszerűbb ilyen jellegű webes felület a maga havi több mint 55 ezer egyedi látogatójával. Magyarul háromszáznál is több várostörténeti írást kínál. Állandó rovatai mellett a portálon a szervezet örökségvédelmi tevékenységének (digitalizáció, adatbázis-fejlesztés, virtuális kiállítás, interaktív térkép stb.) eredménye is megtekinthető.

E honlap része az Ortvy-adatbázis. Ortvy Tivadar helytörténész 1905-ben jelentette meg *Pozsony város utcái és terei* című munkáját, amely máig gyakran hivatkozott, részletes helytörténeti és városismereti összefoglaló. A benne felvonultatott tényanyagot más, későbbi információkkal ötvözve olyan kereshető adattár jött létre, amely például a közterek és utcák megnevezésének viszonylag gyakori – főként a 20. századi főhatalomváltással és a társadalmi-ideológiai irányváltásokkal kapcsolatos – módosulásait követi nyomon az elmúlt másfél száz év három meghatározó helyi nyelvén, tehát németül, magyarul és szlovákul.

A Pozsonyi Kifli Polgári Társulás rendszeresen részt vesz a város kultúráját és történelmét népszerűsítő belföldi és nemzetközi projektek, rendezvények, kiadványok, dokumentumfilmek, kiállítások, workshopok szervezésében. Ilyen projekt például a www.pammap.sk portált működtető, a Pozsonyi Kiflivel szorosan együttműködő Pozsony Város Emlékezete (Pamät' mesta Bratislavy), amely a várossal kapcsolatos dokumentumok ezreit vonultatja fel. Egyesületünket egyre gyakrabban keresik meg azzal a felkéréssel, hogy digitalizáljuk egy-egy pozsonyi (kötődésű) família hagyatékát. Ennek örömmel teszünk eleget, és munkánkat az utóbbi időben mindenképpen összehangoljuk az említett Pozsony Város Emlékezete nevű szakmai csoporttal.

Egyre bővül kiadói tevékenységünk is. *Pozsonyi mesék* címmel szlovákul és magyarul mesekönyveket jelentetünk meg a város jeles személyiségeiről: a polihisztor Kempelen Farkasról, a városban nevelkedő és érettségiző Bartók Béla zeneszerzőről, a pozsonyi épületeket is jegyző, a „magyaros szecesszió” atyjaként ismert Lechner Ödön építészről, a reformkori országgyűlések kapcsán gyakran Pozsonyban tartózkodó Széchenyi Istvánról, a kora legtöbb jeles muzikusának helyi hangversenyeit szervező Batka János városi főlevéltárosról és zenekritikusról, valamint a Pozsonyban született és Kolozsvár számára is oly fontos Fadrusz János szobrászművészről. A „legnagyobb magyar” születésének 225. évfordulója kapcsán kiadott *Széchenyi* című mesekönyvünk szerzője, Veres István író és publicista művéért a Szlovákiai Magyar Írók Társaságának Madách-nívódíját kapta.

Pozsonyi zsidó mesék című kötetünket Viera Kamenická, a Pozsonyi Zsidó Kultúra Múzeumának munkatársa írta. Vlado Schwarz *Mesélő sárga villamos* cí-

mű meséskönyve a közkeletűen csak bécsi villamosként emlegetett, 1914-től 1935-ig közlekedő pozsonyi villanyvasúthoz kötődő történeteket dolgozza fel.*

Idén várostörténeti portálunk legnépszerűbb és legérdekesebb cikkeiből magyar nyelvű válogatáskötet jelent meg *A pozsonyi sétatéren megy a villamos...* címmel.

A társulás évente háromnyelvű naptárral jelentkezik, amelyben értékes, javarészt korábban publikálatlan fotóanyagot tesz közkinccsé. A 2016-os naptár Gucki Neulinger pozsonyi polgárlány 20. század eleji, eddig ismeretlen üvegnegatívumaiból készült képeket tartalmaz, a 2017-es pedig azokból a fotókból közöl válogatást, amelyeket Croy-Dülmen Izabella belga hercegnő, az 1889-ben az V. hadtest parancsnokaként Pozsonyba vezényelt Habsburg Frigyes főherceg felesége készített a „boldog békeidők”, tehát a századforduló városáról. A *Pozsonyi Naptár 2018* a 19. századi neves helyi fényképész, Körper Károly felvételeit tartalmazza, míg a 2019-es kalendárium a Kozics Ede helyi fotográfus és utódai által megörökített Pozsonyt „adja vissza” az azóta alaposan megváltozott város lakóinak.

Rendszeresen szervezünk szlovák és magyar nyelvű tematikus előadásokat, városnéző sétákat és kültéri kiállításokat.

Szlovák nyelvű tematikus előadásainkat ismert szakemberek tartják reprezentatív helyszíneken (Egyetemi Könyvtár, Pozsonyi Városi Múzeum, Pozsonyi Magyar Intézet stb.). Egy-egy ilyen rendezvényen alkalmanként akár 200 érdeklődő is összegyűl. A város evangélikus hagyományait bemutató, az óvárosi evangélikus egyházközséggel közösen szervezett bemutatóval éppen idén indult a magyar nyelvű tematikus várostörténeti előadások sorozata, bár már korábban is voltak magyar előadók kétnyelvű estjeinken.

A szlovák tematikus városnéző séták mellett 2014 óta magyar nyelvűek is vannak, rendszerint úgy, hogy ezek egyike egyben a Csemadok – Szlovákiai Magyar Társadalmi és Közművelődési Szövetség által szervezett őszi Pozsonyi Városi Kulturális Napok nevű magyar rendezvénysorozat része.

Tavaly Fadrusz János (1858–1903) kerek születési és kerekébb halálozási évfordulója kapcsán Hornyák István idegenvezető magyarul és szlovákul is tartott sétát a többi közt a kolozsvári Mátyás-szoborcsoportot és a már nem létező, 1921-ben elpusztított pozsonyi Mária Terézia-szoborcsoportot alkotó Fadruszról. Hornyák *Mátyás király és Pozsony* című sétája a kolozsvári születésű uralkodó és Pozsony kapcsolatát elemezte. Benyovszky Mánya Ágnes helytörténész évről évre vezet magyar sétákat az első pozsonyi Duna-híd 1890-es megépítése és az első világháború közti – Pozsonyban belle époque néven ismert – időszak gazdag építészeti örökségéről. Brogyányi Mihály idegenvezető például a főúri rezidenciákban gazdag Pozsony palotáiról tartott előadást. Gaál Julianna idegenvezető a múlt század elején virágkorukat élő pozsonyi kávéházakat mutatta be, de volt sétája híres pozsonyi nőkről is. Jómagam idegenvezetőként *Széchenyi és Pozsony* címmel tartottam sétát a nagy magyar reformerről. Ezenkívül volt már túráim Petőfi Pozsonyáról, 1848/1849 helyi vonatkozásairól, a város protestáns hagyományairól, illetve Pozsony és a magyar irodalom kölcsönhatásairól. Ezeknek a magyar sétáknak a fontosságát itt most csak egy példával illusztráljuk: Pozsony 1848 tavaszán jelentős szerepet játszott Magyarország életében, hiszen a városban ülésezett a magyar rendi országgyűlés, amely az úgynevezett törvényes forradalmat elindította. Pozsonyban mutatta be Kossuth Lajos Batthyány Lajost, az

ország helyi származású miniszterelnökét. E városban alakult meg a felelős magyar minisztérium, azaz a függetlenedni akaró Magyarország kormánya. Mindez persze csak ízelítő eddigi sétáinkból – a teljes lajstrom elérhető a www.pozsonyikifli.sk portálon.

Társulásunk odafigyel a fontosabb évfordulókra. Ilyen a száz évvel ezelőtti főhatalomváltás is, amikor Pozsony az akkor még csak formálódó Csehszlovákia részévé vált. Egyik idei magyar nyelvű tematikus sétánkon a korábban inkább tabutémának számító 1919. február 12-i pozsonyi sortűzről volt szó. A „véres szerda” néven is ismert, több emberéleletet követelő sortűz néhány héttel azután zajlott, hogy 1919. január elsején a város a csehszlovák legionáriusok kezére került. Mivel fontosnak tartjuk, hogy egy-egy ilyen témával a szlovák többséget is megszólítsuk, egy pozsonyi szlovák honismereti vezető kolléga, Ivor Švihran bevonásával a tragédiáról és az 1919-es impériumváltásról szlovák nyelvű sétát is tartottunk több mint száz érdeklődő részvételével.

Az országos és közép-európai viszonylatban is jó gazdasági mutatókkal rendelkező Pozsonyban sok fiatal telepedik le Szlovákia minden tájáról. Érdeklődőbb, fogékonyabb részük szívesen ismerkedik a város múltjával. Švihran kollégánkkal korábban több olyan szlovák nyelvű sétát tartottunk a többnyelvű Pozsony nemzetiségeiről és etnikumairól, amelyeknek a Pozsonyi Kifli volt a (társ)szervezője. Idén a pozsonyi magyar egyetemistákat tömörítő József Attila Ifjúsági Klub (JAIK) felkérésére külön sétát tartottam a város magyar irodalmi hagyományairól.

Eddig két kültéri (pop up) kiállításunk volt. Az első 2017-ben Batka János zenekritikusról és városi főlevéltárosról szólt. Az egykori Székesegyház (a mai Rudnay) téren magyar és szlovák nyelvű információs panelekkel hívtuk fel a járókelők figyelmét arra a személyiségre, aki kora minden jelentősebb muzsikásával kapcsolatban állt, és levelezett a kezdeményezésére többször Pozsonyba látogató Liszt Ferencsel. Batka volt az, akinek köszönhetően a Szent Márton-dómhoz közeli téren 1911-ben, a zeneszerző születésének 100. évfordulóján Liszt Ferenc-mellszobrot lepleztek le. Később ennek közelében egy Batka-mellszobrot is felállítottak, ez azonban a főhatalomváltás zavaros időszakában megrongálódott, majd raktárba került. A Pozsonyi Kifli kezdeményezte, hogy az alkotás kerüljön vissza eredeti helyére.

Tavaly októberben Fadrusz János szobrászművészről nyílt magyar és szlovák nyelvű kültéri kiállításunk az alkotó születésének 160. és halálának 115. évfordulója alkalmából. A kiállítás a pozsonyi Duna-part L'udovít Štúr-szoborcsoporttal szembeni részén volt megtekinthető két héten keresztül. A Štúr-szoborcsoport helyén 1897 és 1921 közt az alkotó Mária Terézia-szoborcsoportja állt, amelyet a csehszlovák időszak kezdetén szétzúztak. A 30 információs panelt ott helyeztük el, ahol 1912-ben felállították Pfliegler János Fadruszt ábrázoló mellszobrát. Amikor ugyanis a pozsonyi Mária Terézia-szoborcsoport végérvényesen kijelölte Fadrusz helyét a legnagyobbak között, 1912 elején döntés született arról, hogy az alkotó kültéri emlékművet érdemel. Az a vélemény kerekedett felül, hogy a legmegfelelőbb hely a rakparti park nyugati csücske lesz, ahonnan Fadrusz saját értékes alkotására, a Mária Terézia-emlékműre „láthat”. A neves szülött mellszobra több mint 30 évig állt a rakparton. „Végignézte” a Mária Terézia-szoborcsoport elpusztítását, majd néhány év múlva már a csehszlovák állam egyik bábájának számító Milan Rastislav Štefánik szobrát „figyelhette” a lerombolt emlékmű helyén. A Fadrusz-mellszobrot a második világháború után

eltávolították; 1959 óta a Pozsonyi Városi Galéria raktárában van. A Pozsonyi Kifli felvetette, hogy ez az alkotás is kerüljön vissza eredeti helyére.

Idén az 1919-es sortúzról szeretnénk pop up kiállítást ott, ahol a Régi vásárcsarnok (korabeli nevén Városi Vásárcsarnok) előtti téren a tragédia történt.

A szervezet évről évre külön standdal van jelen a pozsonyi adventi vásárban. Amolyan nem hivatalos magyar nyelvű turisztikai információs központ is, ahová sok magyar vendég látogat el. Nem titkolt szándékunk egy pozsonyi magyar idegenforgalmi információs pont megnyitása, ahol akár a Pozsonyi Kifli ajándékboltja is működhethetne. Egy nagyobb látogatóközpont létrehozását is tervezzük, de ez önerőből nehéz vállalás. A Magyar Pozsony – www.magyarpozsony.hu – projekttel közösen a közeljövőtől rendszeres magyar nyelvű általános és tematikus városnéző sétákat hirdetünk.

A Pozsonyi Kifli elismertségének jele, hogy konkrét projektek kapcsán szorosan együttműködik a Pozsonyi Városi Múzeummal, a Pozsonyi Városi Galériával és más fővárosi szervezetekkel is. A kölcsönös tiszteleten alapuló, partneri viszony fűzi a város magyar szervezeteihez is (Csemadok, JAIK, Pozsonyi Casino, Pozsonyi Magyar Intézet stb.). Jó kapcsolatokat ápol szlovák és a szlovákiai magyar civil szervezetekkel, és lehetőségeihez mérten részt vesz az azok által szervezett különféle rendezvényeken, például a Jó Piac nevű vásárban.

Külkapcsolatainkat is építjük. 2018-ban részt vettünk a Magyarországi Idegenvezetők Szövetsége által szervezett Kárpát-medencei idegenvezetői fórumon, ahol a Pozsonyi Kifli és a kolozsvári Korzo Egyesület együttműködése is formálódni kezdett. A Korzo Egyesület meghívására 2018 augusztusában a Kolozsvári Magyar Napok keretében a kincses városban előadást tartottunk Pozsonyról és a társulásról.

Eddig fél tucat pozsonyi tanulmányutat (study tour) szerveztünk turisztikai szakembereknek a Magyar Idegenvezetők Egyesületével és a Magyarországi Idegenvezetők Szövetségével közösen.

A szervezet eddigi munkáját több díjjal ismerték el. Tavaly április 20-án Ivo Nesrovnaltól, Pozsony akkori főpolgármesterétől, valamint a Pozsonyi Kulturális és Információs Szolgálatától (BKIS) kaptunk oklevelet. Ekkor a társuláson kívül a Pozsonyi Kiflivel szorosan együttműködő Pozsony Város Emlékezete (Pamät' mesta Bratislavy) projekt munkaközösségét is kitüntették. Az ünnepségen elhangzott méltatás szerint társulásunk hathatósan hozzájárul a pozitív Pozsonykép formálásához. Az emléklap által minden bizonnyal nemcsak a társulás szakmai és népszerűsítő tevékenységét ismerik el, hanem azt is, hogy hozzájárul a városban belüli közösségek együttműködéséhez és békés együttéléséhez.

A szlovákiai magyar helytörténészek szakmai szervezete, a Pro Patria Honismereti Szövetség Pátria-díját 2018. április 28-án vehettük át a szövetség *Mérföldkövek* című udvardi konferenciáján. A társulás munkáját Végh László, a szövetség vezetője méltatta. A többi közt kiemelte, hogy eljött az idő olyan szervezetet kitüntetni, „amely a korabeli felvételek és dokumentumok modern értékmentését, digitalizálását vállalja, és értékes, lelkes helytörténeti munkát végez a legmodernebb számítógépes technikai eszközök segítségével”.

Bár nem tartozik a szorosan vett témánkhoz, röviden utaljunk arra is, hogy sok-sok szál fűzi egymáshoz Pozsonyt és Kolozsvárt, miként a város természetesen más erdélyi és partiumi településekhez is kötődik. A kapcsolódási pontok és a párhuzamok felfedése, számbavétele és bemutatása közös feladatunk.